

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ СЛОВЕСНИХ ФОРМ ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ

УДК 008+81.11

DOI: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.34.2018.154057>

*Лисинюк Марина Віталіївна,
аспірантка,
Київський національний університет
культури і мистецтв,
вул. Є. Коновальця, 36, Київ, Україна, 01133,
<https://orcid.org/0000-0002-0870-2176>
lysuniuk_maryna@i.ua*

ВНЕСОК ПРЕДСТАВНИКІВ ПИСЬМЕННИЦТВА У СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ (ДРУГА ПОЛОВИНА XVIII – ПЕРША ПОЛОВИНА XIX СТ.)

Мета статті – проаналізувати внесок представників письменництва у становлення української літературної мови в другій пол. XVIII – першій пол. XIX ст. **Методологія дослідження** ґрунтується на використанні методу діяльнісного підходу до мови як до феномена культури, а також принципу історизму і системності при вивченні внеску представників письменництва у становлення української літературної мови в певний часовий проміжок часу. **Наукова новизна.** Відзначено, що нова українська мова, яка увібрала в себе ознаки розмовно-побутової і фольклорно-пісенної мов, починає формуватися в другій пол. XVIII ст. Українська літературна мова зазнала істотного впливу через приєднання частини українських земель до Росії, внаслідок чого зародження нової української літературної мови на основі народної відбувалося в умовах територіальної роз’єднаності. Виразним свідченням творення нової української літератури є творчість Івана Котляревського, який не просто відтворив багатство розмовної мови і привернув увагу до художньо-естетичної цінності мовної культури українців, а відтворив українську літературну мову в друкованому творі. Використовуючи творчі методи І. П. Котляревського, П. П. Гулак-Артемівський започаткував українську прозову мову, збагативши її новими жанрами – посланнями, романтичною баладою, байкою, віршованими переспівами псалмів. Мовна діяльність українських романтиків першої половини XIX ст. (П. О. Куліш, Т. Г. Шевченко, М. І. Костомаров та ін.), які своєю творчістю охопили всі існуючі на той час літературні жанри, характеризується прагненням синтезувати в українській літературній мові всі говори народної мови, зокрема східні та західні. Отже, в першій пол. XIX ст. українська література формувалася на основі народної мови. **Висновки.** У другій половині XVIII ст. відбулися якісні зміни в українському літературному мовному процесі, зумовлені такими чинниками, які істотно визначили характер мовотворчої діяльності українських діячів, характер усього мовного процесу та етапи його розвитку.

Ключові слова: стара українська мова; нова українська мова; українська літературна мова; культура; українське письменництво.

Лисинюк Марина Витальевна, аспирантка, Киевский национальный университет культуры и искусств, ул. Е. Коновальца, 36, Киев, Украина

Вклад представителей литературы в становление украинского литературного языка (вторая половина XVIII – первая половина XIX в.)

Цель статьи – проанализировать вклад представителей литературы в становление украинского литературного языка во второй пол. XVIII – первой половине XIX в. **Методология исследования** основана на использовании метода деятельностного подхода к языку как к феномену культуры, а также принципа историзма и системности в изучении вклада представителей литературы в становление украинского литературного языка в определенный временной промежуток времени. Отмечено, что новый украинский язык, который вобрал в себя признаки разговорно-бытового и фольклорно-песенного языков, начинает формироваться во второй половине XVIII века. Украинский литературный язык претерпел существенное влияние из-за присоединения части украинских земель к России, в результате чего зарождение нового украинского литературного языка на основе народного происходило в условиях территориальной разобщенности. Выразительным свидетельством создания новой украинской литературы является творчество Ивана Котляревского, который не просто воспроизвел богатство разговорного языка и привлек внимание к художественно-эстетической ценности языковой культуры украинцев, а восстановил украинский литературный язык в печатном произведении. Используя творческие методы И. П. Котляревского, П. П. Гулак-Артемовский положил начало украинскому прозаическому языку, обогатив его новыми жанрами – посланиями, романтической балладой, басней, стихотворными перепевами псалмов. Языковая деятельность украинских романтиков первой половины XIX в. (П. А. Кулиш, Т. Г. Шевченко, Н. И. Костомаров и др.), которые своим творчеством охватили все существующие на то время литературные жанры, характеризуется стремлением синтезировать в украинском литературном языке все говоры народного языка, в частности восточные и западные. Так, что в первой половине XIX в. украинская литература формировалась на основе народного языка. **Выводы.** Во второй половине XVIII в. произошли качественные изменения в украинском литературном языковом процессе, обусловленные рядом факторов, которые существенно определили характер языковой деятельности украинских деятелей, характер всего языкового процесса и этапы его развития.

Ключевые слова: старый украинский язык; новый украинский язык; украинский литературный язык; культура; украинское писательство.

Lysyniuk Maryna, Graduate student, Kyiv National University of Culture and Arts, 36, Y. Konovaltsia St, Kyiv, Ukraine

The contribution of representatives of literature to the formation of the Ukrainian literary language (the second half of the 18th – the first half of the 19th century)

The purpose of the article is to find out the contribution of writers to the formation of the Ukrainian literary language in the second half of the 18th – the first half of the 19th century. **The research methodology** was based on the use of the activity

approach to language as a phenomenon of culture, as well as the principle of historicism and systematicity in the study of the contribution of literature representatives to the formation of the Ukrainian literary language in a certain time interval. **The scientific novelty of the work** lies in the cultural analysis of the contribution of outstanding figures of Ukrainian culture to the development of the Ukrainian literary language. It is noted that the new Ukrainian language, which incorporates the signs of conversational-household and folklore-song languages, begins to form in the second half of the 18th century. The Ukrainian literary language was significantly influenced by the annexation of a part of the Ukrainian lands by Russia, as a result of which the birth of the new people-based Ukrainian literary language took place in the conditions of territorial disunity. An expressive testimony to the creation of the new Ukrainian literature is the work of Ivan Kotliarevskyi, who not only reproduced the richness of the colloquial language and drew attention to the artistic and aesthetic value of the Ukrainian language culture, but restored the Ukrainian literary language in the printed work. Using P. I. Kotliarevskyi's creative methods, P. P. Hulak-Artemovskiy laid the foundation for the Ukrainian prose language, enriching it with new genres – epistles, romantic ballads, fables, and poem chants of psalms. The linguistic activity of Ukrainian romantics of the first half of the 19th century (P. A. Kulish, T. G. Shevchenko, N. I. Kostomarov, etc.), who with their creativity embraced all the literary genres existing at that time, is characterized by the desire to synthesize in Ukrainian literary language all the words of the folk language, in particular the eastern and western ones. So in the first half of the 19th century literature was already created, the basis of which was the folk language. **Conclusions.** In the second half of the 18th century there were qualitative changes in the Ukrainian literary language process, due to a number of factors that significantly determined the nature of the language-forming activity of Ukrainian figures, the nature of the entire language process and the stages of its development.

Key words: old Ukrainian language; new Ukrainian language; Ukrainian literary language; culture; Ukrainian writing.

Вступ. На сучасному етапі розвитку суспільства взаємозв'язок культури і мови перебуває в центрі його якісних змін, що надає мовним процесам істотного культурологічного значення. Зокрема, дослідження культурницької репрезентації мови на певних етапах її розвитку становить один із принципових аспектів історії літературної мови, адже пізнання минулого є одним із способів об'єктивного оцінювання теперішніх соціокультурних явищ і прогнозування майбутнього. Вирішення фундаментальних проблем, пов'язаних з мовно-культурними процесами, зокрема й з'ясування особливостей формування української літературної мови, передбачає дослідження мовно-культурних засад суспільства з використанням культурологічного підходу до вивчення мови як форми буття культури.

Огляд останніх досліджень і публікацій. У сучасній культурології дедалі зростає зацікавлення комплексною проблематикою дослідження української літературної мови нового періоду. На початку 1990-х рр. з'явилося чимало публікацій, в яких висвітлюється роль чинників соціокультурного характеру в розвитку української літературної мови в другій пол. XVIII – на поч. XIX ст., а також взаємини української мови з іншими слов'янськими та неслов'янськими

мовами (С. Вакуленко, В. Грещук, Г. Мацюк, С. Семчинський, О. Ткаченко, М. Феллер та ін.). У працях Б. Ажнюка, Л. Масенко, О. Стишова, Л. Струганець, Г. Яворської функціонування української літературної мови розглядається у взаємозв'язку з процесами загальної демократизації життя суспільства, активного обговорення проблем, пов'язаних з набуттям українською мовою статусу державної та умовами її реальної присутності в інформаційному просторі України. Проблеми хронологічного поділу історії української літературної мови на певні періоди присвячені праці О. Горбача, Г. Левченка, А. Москаленка, Ю. Шевельова та ін.

Безпосередньо культурологічний етап дослідження мови пов'язаний з іменем І. Гердера, який розглядав мову як форму існування культури і джерело культурної спадкоємності. Таким чином, за останні роки науковцями з різних галузей знання проведена вагома наукова робота щодо вивчення мови загалом та української літературної мови зокрема. Разом з тим недостатньо розглянуте питання внеску представників письменництва у становлення української літературної мови у другій пол. XVIII – першій пол. XIX ст. Виходячи з актуальності цієї проблеми, **метою статті** є з'ясування внеску представників письменництва у становлення української літературної мови у другій пол. XVIII – першій пол. XIX ст.

Виклад матеріалу дослідження. У другій пол. XVIII ст. внаслідок формування української нації починає формуватися й нова українська мова, яка увібрала в себе ознаки розмовно-побутової і фольклорно-пісенної мов. Саме процес націєтворення вимагав приведення у відповідність усної та писемної мов, тобто вироблення мови, яка б стала нормативною для всієї нації (Курс історії української літературної мови, 1958, с. 141). До цього часу єдиною книжною мовою на українських землях була мішана розмовна мова, яка зазнала польських, російських, німецьких та ін. впливів. Однак уже в кін. XVIII ст. ця мова, зокрема у вигляді псевдофольклорних елементів, в окремих творах українських письменників використовується переважно для передання негативних характеристик. Це підтверджується думкою видатного мовознавця Г. А. Левченка, який зазначає, що «стара книжна мова в новій українській літературі використовувалась або в автентичній формі: у вигляді цитатій суцільних контекстів, або в більш чи менш переробленому вигляді: у формі, пристосованій до особливостей української мови» (Левченко, 1946, с. 3).

Становлення української літературної мови ґрунтувалося на мовних засобах інших слов'янських мов, зокрема російської і польської, які, формуючись в умовах історичної безперервності, перебували на вищому щаблі свого розвитку. На відміну від них, українська літературна мова зазнала істотного впливу через приєднання частини українських земель до Росії, внаслідок чого зародження нової української літературної мови на основі народної відбувалося в умовах територіальної роз'єднаності.

Крім суспільно-політичних чинників, на формування української літературної мови вплинула й відмова Києво-Могилянської академії, на той час центру освіти і науки, від викладання старою українською мовою і перехід на російську мову, що сприяло подоланню структурної та образної системи старої української мови. Як наслідок, слов'янорусська мова, увібравши в себе велику

кількість російських слів, з'єдналась з російською літературною мовою XVIII ст., а «проста» мова, русифікувавшись, не могла остаточно втратити української специфіки і відмерла як анахронізм (Плющ, 1971, с. 200).

На переконання українського мовознавця П. Г. Житецького, «два різновиди літературної української мови – мова слов'яно-українська і книжна українська – повинні були зникнути в загальній течії літературного руху» (Житецький, 1987, с. 228). Передумови для подібних змін були підготовлені кількома століттями суспільного розвитку, зокрема реформаційними рухами XVI ст., сприяючи українізації літературної церковнослов'янщини та надання «літературних прав» народній мові. Елементи живої народної мови або українізмів містяться ще в старому українському письменстві Київської Русі: «Слово о полку Ігоревім», «Ізборніки Святослава» 1073 і 1076 рр., а також хроніки, написані мовою, схожою на тогочасну українську. Спроби застосувати мову, близьку до народної, характерні і для визначних рукописних пам'яток XVI ст. – Пересопницького Євангелія, Крехівського Апостола та ін. «Зразки мови, навіть народної мови XVII ст., – відзначає український мовознавець-славіст М. К. Грунський, – маємо в грамотах, особливо в різних судових актах..., переважно у зізнаннях чи свідченнях на суді» (Грунський, Ковальов, 1941, с. 19). Твори Митрофана Довгалевського, Григорія Сковороди, Івана Вишенського та ін. написані мовою, близькою до розмовної простонародної. Отже, у працях українського письменства XVI–XVII ст. вже було представлено живе народне слово, хай навіть і не повною мірою, оскільки «тогочасне українське письменство не було народним, бо не прийняло ще до себе найпотрібнішого – народної мови, а коли приймало, то спорадично і не додержувалось її твердо й непорушно» (Єфремов, 1995, с. 296). Невипадково становлення фонетико-морфологічних норм у новій українській мові супроводжувалось закріпленням в ній народної вимови, причому не лише в народно-літературних і книжно-українських, а й у слов'янорусських текстах, що дає підставу говорити про спільну фонетичну основу старої і нової української літературної мови XVIII ст. (Передрієнко, 1979, с. 124).

Виразним свідченням творення нової української літератури є творчість Івана Котляревського, який не просто відтворив багатство розмовної мови і привернув увагу до художньо-естетичної цінності мовної культури українців, а відновив українську літературну мову в друкованому творі. На відміну від попередників, І. П. Котляревський не лише продовжив розпочатий ними процес «входження» народної мови в літературу, а й закріпив в ній народну мову як основу літературної мови. Щоправда, в мовознавчій літературі побутує й інша думка, згідно з якою, в «Енеїді» немає нічого нового, – вона лише висвітлила те, що було актуальним для XVIII ст., а в XX ст. взагалі стало банальним й анахронічним, відтак початок нової літератури логічно пов'язувати не з творчістю І. П. Котляревського, а з цілим комплексом явищ і симптомів, які йдуть від письменницького чи взагалі освіченого колективу (Сулима, 1928, с. 5). Натомість український і американський літературознавець Г. Ю. Грабович наголошує на тому, що кожному, хто досліджує творчість І. П. Котляревського, необхідно переосмислити добу, тобто переоцінити і фактаж, і формули пізнання, по-новому подивитися на ширший контекст українсько-російських взаємин того періоду

(1, с. 65). Сам же стиль письменника Г. Ю. Грабович визначає як такий, що «відмежовує новітню українську літературу від попереднього етапу» (Грабович, 1995, с. 65).

Безперечно, І. П. Котляревський заклав основи для розвитку нової літератури і літературної мови, використовуючи в своїх творах елементи народності і фольклору (Шевельов, 1940, с. 132), але, разом з тим, він не відкидав і традиційних церковнослов'янських книжних елементів, які в якісно новому вигляді ввійшли до літературної мови. Народну мову письменник використовував однобічно, добираючи її загальні та усталені елементи за законами бурлескного стилю, старими традиціями використання народної мови. Його твори, написані одним із основних середньо-наддніпрянських говорів, сприяли закріпленню норм цих говорів у новій українській літературній мові. Про це свого часу писав П. Г. Житецький, наголошуючи на тому, що фонетична система «Енеїди» І. П. Котляревського відображає ті риси, які згодом сформувалися як фонетична норма нової української літературної мови (Житецький, 1987, с. 114). А головне, що «Енеїда» започаткувала нову українську лексикографію доданим до поеми словничком, в якому витлумачується понад тисяча слів. Мова поеми є своєрідним синтезом полтавських говорів, літературної мови попередніх століть, а також інших українських діалектів, зокрема чернігівських, що було цілком природним для сучасних І. П. Котляревському соціокультурних умов. Завдяки такому лексичному різноманіттю мова «Енеїди» постає як літературна, культурна. Отже, «Енеїда» є першим літературним твором, який виразно продемонстрував лексичне та фразеологічне багатство української мови. І. П. Котляревський фактично творчо розвинув і збагатив попередні мовні традиції, пов'язав їх із фольклорною традицією і зробив загальним надбанням (Пилинський, 1988, с. 29). Його поема стала джерелом стилю для творчості Г. Ф. Квітки-Основ'яненка, Т. Г. Шевченка, П. О. Куліша та інших українських письменників.

Використовуючи творчі методи І. П. Котляревського, П. П. Гулак-Артемівський започаткував українську прозову мову, збагативши її новими жанрами – посланнями, романтичною баладою, байкою, віршованими переспівами псалмів. У своїй творчості він відмежував народну українську мову від чужої їй російської. Збагатив українську літературну мову й Г. Ф. Квітка-Основ'яненко, закріпивши в ній окремі фонетичні і морфологічні норми, що дотепер залишаються невід'ємними ознаками української мови. В його повістях й оповіданнях українська літературна мова збагачувалася, шліфувалася, удосконалювалася, позбувалася колишньої однобічності.

Мовна діяльність українських романтиків першої половини ХІХ ст. (П. О. Куліш, Т. Г. Шевченко, М. І. Костомаров та ін.), які своєю творчістю охопили всі існуючі на той час літературні жанри, характеризується прагненням синтезувати в українській літературній мові всі говори народної мови, зокрема східні і західні. Наприклад, М. О. Максимович, як представник харківського осередку романтиків, радив західноукраїнським письменникам (М. С. Шашкевич, О. В. Духнович та ін.) вивчати мову наддніпрянських пісень, а наддніпрянським романтикам, які намагалися реалізувати ідею всеукраїнства в своєму мовотворенні, відповідно, західноукраїнських. Варто відзначити, що тривалий час

західноукраїнські впливи на українську мову були незначними – «Русалка Дністровая» (перший західноукраїнський альманах народною мовою) – єдиний тоді вияв романтичного підходу до мови в Галичині, залишалася майже невідомою на схід від Збруча. Галичина, на думку історика української літератури Ю. В. Шевельова, могла впливати на загальноукраїнську літературну мову лише тому, що західноукраїнський варіант української мови виявився наближеним до великоукраїнської (Шевельов, 1996, с. 158). Але романтики виходили з припущення про рівноцінність мовних елементів різного типу в процесах творення літературної мови, намагаючись, зокрема, вводити до літературної мови різнодіалектні елементи, що фактично не сприяло граматичному нормуванню української мови. Ставлячи перед собою здійснення широких жанрових і стилістичних завдань, у своїй творчості вони не обмежувалися українською розмовною мовою і мовою українського фольклору, переважно пісенного. Вперше в історії української літературної мови вони започаткували семантичне переосмислення старого лексичного запасу і творення нових слів (Чапленко, 1955, с. 89), яке, однак, не задовольняло письменників. Саме тому, наприклад, М. І. Костомаров для створення «високого стилю» у своїх історичних творах («Мазепа», «Переяславська ніч» та ін.) вживав українські архаїзми і церковнослов'янізми. Таким чином, поети-романтики суттєво збагатили українську мову словами культурного вжитку, створили нові літературні жанри – баладу, ліричну пісню тощо, продовжили здобутки попередників у мовотворенні.

Наукова новизна. Отже, в першій пол. XIX ст. українська література формувалася на основі народної мови. Мова творів тогочасних письменників і поетів істотно залежала від рідного їм діалекту. Наприклад, І. П. Котляревський відтворював переважно полтавську говірку, П. П. Гулак-Артемівський – середньо-київську, Є. П. Гребінка – пирятинську. Це свідчить про переважно «регіональне забарвлення» внеску письменників початку XIX ст. у формування української літературної мови на живій народній основі. Однак творчість Т. Г. Шевченка вирізняється з-поміж інших, оскільки видатний поет був переконаний, що письменник повинен добирати із словникової скарбниці живої української мови зрозумілі всім слов'янам елементи. Творам Т. Г. Шевченка властиві синтетичність і неподільність мови, поет по-новому використав архаїзми, слов'янізми, засоби художнього вислову, говіркові елементи різних українських діалектів – південно-східних, північних, південно-західних й усталених у художній практиці полтавсько-харківських.

Висновки. У другій половині XVIII ст. відбуваються якісні зміни в українському літературному мовному процесі, зумовлені такими чинниками: зміна ставлення до мови та її елементів, а також мовної дійсності, припинення старої літературно-мовної традиції на Наддніпрянщині, усвідомлення естетичної функції рідної мови. При цьому перехід від старої до нової якості в українській мові відбувався не шляхом повного розриву з попередніми традиціями, а внаслідок часткового їх переосмислення, опрацювання. Ці історичні умови визначили характер мовотворчої діяльності українських діячів, характер усього мовного процесу, етапи його розвитку. Уже на початку XIX ст. в Наддніпрянській

Україні створився демократично-літературний рух, який дотримувався принципу користування українською мовою в її живому вигляді. Це є цілком виправданим і правомірним, оскільки фонетичні закономірності, правила вимови, система форм відмінювання і словотвору літературної мови нації в глибинних своїх засадах визначається саме її діалектною основою (Наконечний, 1990, с. 64). Відтак сучасна українська літературна мова має тісний зв'язок з фонетичною системою і морфологічною будовою середньо-наддніпрянських та суміжних з ними говірок південно-східного наріччя.

Список використаних джерел

1. Грабович Г. Семантика Котляревщини. *Сучасність*. 1995. № 5. С. 65–73.
2. Грунський М. К., Ковальов П. К. *Нариси з історії української мови*. Львів : Українське видавництво, 1941. 355 с.
3. Єфремов С. *Історія українського письменства*. Київ : Femina, 1995. 685 с.
4. Житецький П. *Энеида Котляревскаго и древнѣйшій списокъ ея въ связи съ обзоромъ малорусской литературы XXIII вѣка*. Київ: Изд. «Кіевской Старини»; тип. Імператорскаго университета св. Владимира, 1900. 130 с.
5. Житецький П. *Вибрані праці : філологія*. Київ : Наук. думка, 1987. 327 с.
6. *Курс історії української літературної мови*. В 2 т. Т.1. / За ред. І. К. Білодіда. Київ : Вид-во АН УРСР, 1958. 596 с.
7. Левченко Г. А. *Нариси з історії української літературної мови першої половини XIX ст.* Київ ; Харків : Рад. шк., 1946. 144 с.
8. Наконечний М. Ф. Г. Квітка-Основ'яненко і розвиток національної літературної мови. *Мовознавство*. 1990. № 4. С. 63–69.
9. Передрієнко В. А. *Формування української літературної мови XVIII ст. на народній основі*. Київ : Наук. думка, 1979. 143 с.
10. Пилинський М. М. Із спостережень над мовою і стилем «Енеїди» І. Котляревського. *Мовознавство*. 1988. № 5. С. 25–29.
11. Плющ П. П. *Історія української літературної мови*. Київ : Вища шк., 1971. 423 с.
12. Сулима М. Ф. *Історія української літературної мови. Історичний курс української мови*. В 3 вип. Харків, 1928. С. 3–117.
13. Чапленко В. *Українська літературна мова: її виникнення й розвиток (XVII ст. –1917 р.)*. Нью-Йорк : [s. n.], 1955. 330 с.
14. Шевельов Ю. *Чернігівщина в формуванні нової української літературної мови*. Париж; Нью-Йорк, 1961. 15 с.
15. Шевельов Ю. *Внесок Галичини у формування української літературної мови*. Київ: КМ Академія, 2003. 157 с.
16. Шевельов Ю. *Традиція і новаторство в лексиці і стилістиці І. П. Котляревського*. Чернівці: Рута, 1998. 78 с.
17. Martin A. K. The state of English as a global language: communicating culture. *Textual Practice*. 2004. Vol. 18. URL: <https://www.tandfonline.com/toc/rtp/20/current>. <https://doi.org/10.1080/0950236032000140131> (Accessed: 28.06.2018).
18. Steels L. *Modeling the cultural evolution of language*. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1571064511001060>. <https://doi.org/10.1016/j.plprev.2011.10.014> (Accessed: 28.06.2018).

References

1. Bilodid, I. ed. (1958). *Kurs istorii ukrainskoi literaturnoi movy*. V 2 t. T.1. [The course of the history of the Ukrainian literary language. In 2 vol. Vol. 1.]. Kyiv: Vydavnytstvo Akademii nauk URSR.
2. Chaplenko, V. (1955). “*Ukrainska literaturna mova: Yii vynyknennia y rozvytok (XVII–1917 r.)*” [Ukrainian Literary Language: Its Origins and Development (17th century–1917)]. New York. [s. n.].
- 3.. Hrabovych, H. (1995). Semantyka Kotliarevshchyny [Semantics of Kotliarevshchyna]. *Suchasnist*, no. 5, pp. 65–73.
- 4.. Hrunskyi, M., Kovaliov, P. (1941). *Narysy z istorii ukrainskoi movy* [Essays on the history of the Ukrainian language]. Lviv: Ukrainske vydavnytstvo.
- 5.. Levchenko, H. (1946). *Narysy z istorii ukrainskoi literaturnoi movy pershoi polovyny XIX st.* [Essays on the history of the Ukrainian literary language of the first half of the 19th century]. Kyiv; Kharkiv: Radianska shkola.
6. Martin, A. (2004). *The state of English as a global language: communicating culture. Textual Practice*, vol. 18. Available at: <<https://www.tandfonline.com/toc/rtpr20/current>. <https://doi.org/10.1080/0950236032000140131>> [Accessed June 28, 2018].
7. Nakonechnyi, M. (1990). Kvitka-Osnovianenko i rozvytok natsionalnoi literaturnoi movy [Kvitka-Osnovianenko and the development of the national literary language]. *Movoznavstvo*, no. 4, pp. 63–69.
8. Peredriienko, V. (1979). *Formuvannia ukrainskoi literaturnoi movy XVIII st. na narodnii osnovi* [Formation of the Ukrainian literary language of the 18th century on a national basis]. Kyiv: Naukova dumka.
9. Pylinskyi, M. (1988). Iz sposterezhen nad movoiu i stylem “Eneidy” I. Kotliarevskoho [From observations on the language and style of “Aeneid” by I. Kotliarevskyi]. *Movoznavstvo*, no. 5, pp. 25–29.
10. Pliushch, P. (1971). *Istoriia ukrainskoi literaturnoi movy* [History of the Ukrainian literary language]. Kyiv: Vyshcha shkola.
11. Sulima, M. (1928). *Istoriia ukrainskoi literaturnoi movy. Istorychnyi kurs ukrainskoi movy*. V 3 vyp. [History of the Ukrainian literary language In 3 vol], pp. 3–117.
12. Shevelev, Yu. (1961). *Chernihivshchyna v formuvanni novoi ukrainskoi literaturnoi movy* [Chernihiv region in the formation of the new Ukrainian literary language]. Paris; New York.
13. Shevelev, Yu. (2003). *Vnesok Halychyny u formuvannia ukrainskoi literaturnoi movy* [Halychyna’s contribution to the formation of the Ukrainian literary language]. Kyiv: KM Akademiia.
14. Shevelev, Yu. (1998). *Tradytsiia i novatorstvo v leksytsi i stylistytsi I. P. Kotliarevskoho* [Tradition and innovation in the lectures and stylistics of I. P. Kotliarevskyi]. Chernivtsi: Ruta.
15. Steels, L. (2011). *Modeling the cultural evolution of language*. Available at: <<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1571064511001060>. <https://doi.org/10.1016/j.plrev.2011.10.014> [Accessed June 28, 2018].
16. Yefremov, S. (1995). *Istoriia ukrainskoho pysmenstva* [History of Ukrainian Writin]. Kyiv: Femina.

17. Zhytetskyi, P. (1987). *“Eneida” Kotlyarevs’kogo u zv’yazku z oglyadom ukrains’koï literaturi XVIII st.* [“Aeneid” by Kotliarevskyi in connection with the review of Ukrainian literature of the eighteenth century]. *Selected Works: Philology*. Kyiv: Naukova dumka, pp. 139–253.

18. Zhytetskyi, P. (1900). *Eneida Kotlyarevskogo i drevneishii spisok ee v svyazi s obzorem malorusskoi literatury XVIII veka* [“Aeneid” by Kotliarevskyi and his most ancient list in connection with the review of Russian literature of the XVIII century]. Kyiv: Izdanie “Kievskoi Stariny”.

© Лисинюк В. П., 2018

Стаття надійшла до редакції: 12.09.2018